De belangrijkste conclusie in de studie van Burgers was ongetwijfeld dat Melis Stoke niet verantwoordelijk was voor de gehele tekst, maar voortbouwde op de tekst van een Hollandse 'anonymus' die zijn tekst omstreeks 1280-1282 schreef (die tekst, tot vs. 3324, wordt door Burgers aangeduid als *Rijmkroniek I*). Het is overigens jammer dat deze bevinding niet is verwerkt in de nieuwe literatuurgeschiedenis van Frits van Oostrom, *Stemmen op schrift*, waar nog altijd sprake is van een 'Melis Stoke (omstreeks 1280)' (p. 454, vgl. p. 224). Belangwekkend was verder de conclusie van Burgers dat Melis Stoke zijn *Rijmkroniek II* niet in één keer vervaardigde. Hij gaf in zijn studie argumenten dat Melis Stoke omstreeks 1301-1302 de verzen 3325-10076 schreef en pas in 1305 de verzen 10077-14145. Die versie van 1305 wordt vertegenwoordigd door de handschriften B en C en de beste daarvan, handschrift C, is één van de twee redacties die in deze gedrukte editie zijn uitgegeven. Stoke voegde in 1305 (of kort daarna) overigens ook nog een dedicatie toe aan zijn tekst, gericht aan graaf Willem III van Holland, Zeeland en Henegouwen (vers 14146-97).

Weer enkele jaren later – Burgers beargumenteert dat dit omstreeks 1311-1314 zou zijn geweest – achtte Stoke het nodig zijn tekst nog eens te herwerken. Hij bracht geen echte actualisering maar hij herschreef een paar stukken uit de bestaande kroniek en schrapte passages die inmiddels politiek gezien te gevoelig lagen. Deze herziene versie van de *Rijmkroniek* wordt vertegenwoordigd door handschrift A, en dat is de tweede redactie die Burgers in deze gedrukte editie uitgeeft.

Het parallel uitgeven van de redacties C en A heeft uiteraard als groot voordeel dat de verschillen tussen de versies B/C en A meteen in het oog springen door de witte vlekken in de ene of de andere redactie. Nadeel is echter dat de lezer die het verhaal wil volgen, gemakkelijk het spoor bijster raakt wanneer hij (of zij) na de laatste kolom op het ene blad overstapt naar de eerste kolom op het volgende blad. Deze lezer springt dan immers over van de ene redactie (A) naar de andere (C). Ik meen dat de lezer die zich een beeld wil vormen de verschillen tussen de eerste versie van de *Rijmkroniek* en de herziene versie ervan, ook wel op een andere manier geholpen had kunnen worden (eventueel op de website).

De twee redacties C en A van de *Rijmkroniek* zijn 'getranscribeerd volgens de kritisch-normaliserende methode' (p. XVII). Dit houdt onder meer in dat de spelling van *i-j* en *u-v-w* en het hoofdlettergebruik zijn genormaliseerd en interpunctie werd aangebracht. Dat maakt de tekst inderdaad leesbaarder dan de kale transcripties op de website. Er is tevens een nieuwe versnummering aangebracht (ook op de website) maar in de rechtermarge van de gedrukte editie wordt ook nog verwezen naar de nummering van Brill uit 1885 (de nummering waar Burgers in 1999 zelf nog naar verwees). Het uitgebreide notenapparaat biedt daarbij, in blokken onderaan de pagina, een paleografisch-kritisch commentaar (P), een woordverklarend commentaar (W) en een tekstverklarend commentaar (T). Het is zeer toe te juichen dat de editeur, die de tekst als geen ander kent, deze informatie aan zijn editie heeft toegevoegd. In vergelijking met de vorige editie – die van Brill – biedt die commentaar zonder twijfel de grootste verrijking (plus uiteraard alle extra's van de digitale editie). Alleen vraag ik me af of het woordverklarend commentaar niet beter was vervangen door een volledige vertaling. Nu reeds is de woordverklaring zo omvangrijk dat een doorlopende vertaling nauwelijks meer plaats zou hebben ingenomen (zie bijvoorbeeld op p. 490 waar enkel vs. 13147 geen woordverklaring heeft). Zo'n vertaling had kunnen voorkomen dat veel potentiële lezers tot puzzelaars worden gedegradeerd. Daarenboven zou zo'n vertaling ervoor hebben gezorgd dat nog meer wetenschappers de *Rijmkroniek* tot zich zouden nemen. Ook onderzoekers kunnen lui zijn (al geldt dat zeker niet voor Burgers zelf!).

J.W.J. Burgers heeft met deze editie en zijn monografie uit 1999 het onderzoek naar de volkstalige historiografie in de Lage Landen een grote dienst bewezen. Misschien was het beter geweest als de volgorde van deze twee publicaties andersom was geweest (eerst de nieuwe editie en dan de studie ervan) maar dat is een kleinigheid in het licht van de eeuwigheid. Want hoe zwaarwichtig dat ook klinkt, dit is een editie die bedoeld is om de eeuwen te trotseren. Laten we hopen dat ook de beheerders van digitale media dat nooit zullen vergeten.

Remco Sleiderink

Elisabeth Maria Post, *Mijn landelijke lier. Poëzie en proza van –*, verzorgd en ingeleid door Bert Paasman. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006. – 172 p. ISBN 90-53-56-821-2. € 15,95

De Amazone-reeks, in het leven geroepen als vervolg op het boek *Met en zonder lauwerkrans* (over Vlaamse en Nederlandse schrijfsters uit het verleden, verschenen in 1997), biedt de mogelijkheid in contact te komen met het werk van nagenoeg vergeten schrijfsters. Onder anderen

Petronella Moens en Elisabeth Hasebroek gingen Elisabeth Maria Post in deze reeks voor. De keuze voor Post is terecht. Zij nam als schrijfster in haar tijd, eind achttiende, begin negentiende eeuw, een unieke positie in. In 1788 debuteerde zij met haar roman *Het land, in brieven*, waarin de zielsvriendschap tussen twee vrouwen, Eufrozyne en Emilia, centraal stond. Post zette met Emilia een geëmancipeerde vrouw neer. De onafhankelijke Emilia, woonachtig op het land, hield zich behalve met huiselijke taken ook bezig met de voor een vrouw veel minder gebruikelijke bezigheden als studeren en filosoferen. Behalve in deze roman sneed Post ook in ander werk thema's aan die onconventioneel waren, zeker voor een vrouwelijke auteur. Naast de traditionele thema's als godsdienst en zedelijkheid besteedde ze tevens aandacht aan onder meer de slavernij. De natuurthematiek was zeer geliefd bij Post, daarin was ze niet vernieuwend. Wel uniek waren haar natuurbeschrijvingen: ze gaf de natuur weer zoals deze was, tot in details toe; ze liet zich hierbij niet leiden door conventies. Post was ook in de vorm van haar poëzie haar tijd vooruit; ze durfde te experimenteren met rijm, metrum en strofenbouw, waarvan in deze bloemlezing diverse proeven te vinden zijn (zie bijvoorbeeld het gedicht 'De lente', p. 103-105). De bloemlezing geeft tevens verslag van een belangrijke wending in het schrijverschap van Post. In 1794 trouwde ze met de conservatieve dominee J.L. Overdorp en dit huwelijk had de nodige invloed op haar schrijven. Ze veranderde in een meer dienstbare, traditionele vrouw, die aan de huiselijke en huwelijkse plichten de voorkeur gaf. In een gedicht getiteld 'Aan mijne genie', vraagt ze aan haar dichterlijke inspiratie haar hierin niet te storen: 'Schenk mij dat zachte vuur en leven // dat ook den omgang leven geeft, // doe zo mijn echtgeluk meer bloeien, // maar stoor, ik bid u! stoor het nooit.' Hoewel ze tijdens het huwelijk nog wel schreef, ligt de kracht en bijzonderheid van haar werk toch vooral in haar periode als ongehuwde vrouw. Niettemin is haar overige werk het waard niet vergeten te worden. Deze bloemlezing, tevens de eerste bloemlezing van haar werk, is daar getuige van en bevat proza en poëzie van voor en tijdens haar huwelijk.

Francien Petiet

Het monster van de oorlog. Nederlandse liedjes en gedichten over de Eerste Wereldoorlog, samengest. en ingel. door Rob Kammelar, Jacques Sicking en Menno Wielinga. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, [2004]. – 367 p. ISBN 90-38-80-020-7. € 22,50.

Bij de literaire productie ten tijde van de Eerste Wereldoorlog zal menigeen direkt denken aan de Engelse *trench poets* Owen en Sassoon. Zulke grote namen liggen niet voor het oprapen voor het Nederlandse taalgebied. Überhaupt is er weinig bekend over literaire activiteiten met betrekking tot de 'Grote Oorlog'. Omdat Nederland in de periode 1914-1918 'neutraal' bleef en er geen gevechtshandelingen plaatsvonden, ligt een dergelijke weerslag misschien ook niet voor de hand. Toch biedt de bloemlezing *Het monster van de oorlog* een verrassend grote hoeveelheid Nederlandstalige gedichten en liederen uit of over de Eerste Wereldoorlog. Hierbij komen namen van bekende literatoren voorbij, als Albert Verwey, Henriëtte Roland Holst en Hendrik Marsman, maar ook beroemde cabaretiers en artiesten als J.H. Speenhoff en Louis Davids passeren de revue. En dan zijn er nog anonieme teksten, of werk van volstrekt onbekende auteurs. Dit betreft vooral straatliedjes, die voor een luttel bedrag door onbekende zangers aan de man werden gebracht. De kwaliteit van dergelijke liederen verschilt nogal van die van genoemde dichters. Nu is het de samenstellers van deze bloemlezing ook niet te doen om een esthetisch verantwoorde keuze. Hun selectie van de circa 150 teksten vond plaats op grond van, zoals ze dat zelf noemen, de 'documentaire' waarde ervan. In tien afdelingen met titels als 'Zorgen van alledag' en 'Soldatenleven in Nederland' wordt duidelijk dat de Eerste Wereldoorlog bepaald niet ongemerkt is gepasseerd. De oorlog werd flink gevoeld door een eindeloze stroom vluchtelingen en de daarbij horende irritatie, de beperkingen op het gebied van voedsel en brandstof, de mobilisatie met als gevolg de ontwrichting van bestaande gezinnen door de langdurige afwezigheid van kostwinners, enzovoorts.

De teksten zijn uit een keur van bronnen afkomstig: tijdschriften, dichtbundels, pamfletten, liedblaadjes, bloemlezingen en wat de samenstellers maar konden vinden. Per lied of gedicht staat aangegeven wat de bron is, en indien nodig is er annotatie en commentaar. Dit commentaar is niet altijd even nodig of compleet. Zo wordt bij het lied 'Achter in het stille klooster' – een tranentrekker over een moeder die haar zoon komt opzoeken in het hospitaal, waar hij al overleden blijkt te zijn aan zijn verwondingen ('beide